

In gesprek met Bernardo Kastrup over analytisch idealisme

Saskia Campert

Saskia Campert LLM, is afgestudeerd aan de Universiteit Utrecht. Zij is secretaris van Centrum Zeeland en maakt deel uit van de redactie van *Theosofia*.

Op het 125 jarige jubileumfeest van Loge Den Haag (in 2022) gaf Bernardo Kastrup een presentatie over analytisch idealisme. Een boeiende verhandeling, die bij mij vragen oproept. Is dit een westerse invulling van oosterse zienswijzen zoals vedanta en boeddhisme? Hoe wordt deze visie ontvangen binnen de westerse academische wereld en met name bij filosofiestudenten? Sluiten deze stellingen aan bij de denkwereld van theosofie? Begrijpelijk dat ik blij verrast ben dat Bernardo bereid is met mij in gesprek te gaan voor een tekst in *Theosofia*.

Het startpunt

Bernardo Kastrup heeft - zoals zijn naam verradt - een internationale achtergrond, maar woont inmiddels bijna dertig jaar in Nederland waar hij ook studeerde. Hier behaalde hij zijn PhD computer technology en studeerde hij filosofie, waarin hij ook een PhD heeft. Zijn eerste werkkring was bij CERN in Zwitserland, later stapte hij over naar Philips in Eindhoven. Ruim twintig jaar geleden werkte CERN bij onderzoeken met twee methoden: de klassieke methode en artificiële intelligentie. Hoewel de uitkomsten gelijk waren, werd toen voor de klassieke methode gekozen. Bernardo werkte echter door met artificiële intelligentie en ontdekte dat hij in staat was een computer te bouwen die net zo intelligent was als een natuurkundige bij het oplossen van zeer lastige wetenschappelijke problemen. Data identificeren kan dus op basis van menselijke kennis of via artificiële intelligentie. De ontwikkelde computer bleek net zo intelligent als de afgestudeerde natuurkundige. Op dat moment rees bij Bernardo de vraag of het ook mogelijk zou zijn de computer bewust te maken. Dit was de start van zijn zoektocht. Gaandeweg ontdekte hij *dat bewustzijn niet uit materie voortkomt, maar materie uit bewustzijn en dat wat wij materie noemen altijd alleen een afbeelding van geestelijke processen is.* (citaat Kastrup)

Deze basisgedachte leidde tot de door hem geïnitieerde filosofische stroming die we analytisch idealisme noemen.

De kern van analytisch idealisme

Vooraf is het nuttig te vermelden dat het woord idealisme binnen de westerse filosofie een andere betekenis heeft dan in het dagelijks taalgebruik (dat in filosofische termen 'ethisch idealisme' wordt genoemd). Binnen de filosofie is idealisme een term voor stromingen die afhankelijkheid van het bewustzijn benadrukken. Daarbinnen bestaat

weer onderscheid en analytisch idealisme is een vorm van metafysisch idealisme. Een beter woord zou zijn 'ideaïsme' omdat het niet om idealen maar om ideeën gaat. Maar in het spraakgebruik is de 'l' erin geslopen.

Luisterend naar Bernardo begrijp ik dat analytische idealisme erop neerkomt dat de essentie van de werkelijkheid niet materieel, maar mentaal is. Zonder bewustzijn bestaat de wereld niet, want iedere waarneming bestaat in bewustzijn (in de geest!).

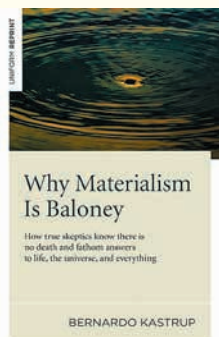
Voor de idealist bestaat een externe wereld, net zoals voor de materialist. Beide groepen

geloven dat een externe wereld buiten onze geest (bewustzijn) bestaat. Analytisch idealisme gaat uit van objectief idealisme, oftewel: er is een externe wereld die is gemaakt uit toestanden die niet zijn gemaakt van onze eigen perceptuele toestanden, maar die onafhankelijk van onze perceptie bestaat. Zelfs als wij hier niet waren, blijft de wereld zoals hij is bestaan. De materialist zegt: niet alleen bestaat er een externe wereld buiten onze individuele geesten, die externe wereld is ook niet geestelijk. Analytisch idealisme beaamt dat er een externe wereld buiten onze geesten bestaat, maar die wereld is ook geestelijk, gemaakt van externe geestelijke toestanden. Net zoals mijn gedachten vanuit jouw perspectief extern zijn. Als jij er niet bent, heb ik nog steeds gedachten. Dus er kunnen externe geestelijke toestanden bestaan buiten onze eigen geest. Zo is de echte wereld buiten onze geest ook gemaakt van geest. Ons cognitieve systeem maakt een afbeelding van die externe wereld en dat noemen wij de materiële wereld. Een observatie betekent dat die externe geestelijke toestanden door ons cognitief systeem tot een afbeelding worden gemaakt. Dus de materiële wereld is niet de echte wereld zoals die is, maar een afbeelding daarvan die door ons is gemaakt tijdens observaties.

Om deze toch wel lastige materie te verduidelijken, geeft Bernardo het voorbeeld van de piloot. Deze vliegt tegenwoordig altijd op basis van de gegevens van zijn dashboard. De externe wereld zelf ziet hij niet, maar die wordt hem gepresenteerd via de tekens op zijn dashboard. Die gegevens zijn nodig en nuttig, maar zijn niet de echte wereld.

Bernardo Kastrup

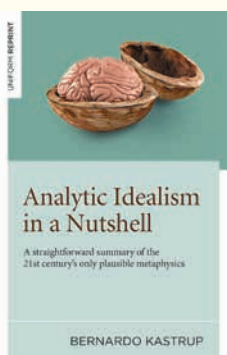
De rol van bewustzijn in de westerse academische wereld

Van oudsher is onze westerse wetenschap zeer sceptisch - om niet te zeggen vijandig - ten opzichte van standpunten die niet puur materialistisch zijn. Redenatie, empirisch bewijs en logica worden gezien als de onwrikbare standpunten van het materialisme. Wie daar tegenin gaat wordt weg gehoond. In zijn boek *Why Materialism is Baloney* (geschreven in 2013) bestrijdt Bernardo deze benauwde tunnelvisie in heftige bewoordingen. Zijn toon is net zo strijdvaardig als die van de materialisten. Het boek was dan ook bedoeld hen een spiegel voor te houden. Het is zeer lezenswaardig en verkrijgbaar via internet. Gelukkig

is het tij enigszins aan het keren en krijgen steeds meer wetenschappers oog voor de rol van bewustzijn. Maar de strijd is nog lang niet gestreden.

Mijn vraag of analytisch idealisme uitgaat van één alomvattend bewustzijn of van meerdere bewustzijnen krijgt het volgende duidelijke antwoord. Als we denken dat onze bewustzijnen allemaal individueel en apart zijn, leidt dat tot onoplosbare problemen. Uitgangspunt is dus het bestaan van één universeel bewustzijn (pure subjectiviteit) zonder zelfidentificatie. Hierbinnen bevinden zich verschillende perspectieven. Dit noemen we 'dissociatie', wat betekent: één geest lijkt meerdere centra van bewustzijn te worden. Dit fenomeen kennen we uit de psychiatrie bij psychiatrische patiënten (pid5). In die zin hebben wij geen directe toegang tot de wereld, hoewel het bestaan één universeel bewustzijn is.

Wat te denken van mensen die gedachten van anderen kunnen lezen? Ik denk aan het programma Mindf*ck. Bernardo wil hier niet te veel op in gaan. Dissociatie is een natuurlijk proces (want het bestaat) en er zijn geen natuurlijke processen die perfect zijn, dus er zijn uitzonderingen mogelijk. Ons cognitieve systeem neemt maar een deel van de wereld tot zich, dat is duidelijk.

Het alomvattende bewustzijn waar analytische idealisme van spreekt kunnen we - naar ik begrijp - de natuur noemen, waaruit natuurwetten ontstaan. Zou je de natuur kunnen zien als een hogere macht of een set hogere machten? Bernardo legt uit dat analytisch idealisme geen entiteit kent die ons beschermt of leidt (zeg een God). De natuurwetten zijn niet gemaakt door iemand. We observeren regelmatigheden in het gedrag van de natuur, die niet door iemand hoeven te zijn ingesteld. Als iets is, heeft dat iets eigenschappen. 'Zijn' betekent het hebben van eigenschappen. De natuur bestaat, dus heeft de natuur eigenschappen. Wij maken deel uit van de natuur, dus onze eigenschappen zijn eigenschappen

van de natuur. De regelmatigheden die we constateren zijn reflecties van de eigenschappen van de natuur. Kortom: de natuur gedraagt zich zoals zij zich gedraagt omdat zij is wat zij is.

Op dit moment hebben we geen data om de hypothese te bewijzen dat er een ontwerper is die het heelal met een bepaald doel heeft ontworpen. Maar het is niet uit te sluiten dat wij in onze verdere ontwikkeling data ontdekken die zo'n hypothese steunen. De ontwikkelingen gaan razendsnel, dus de kans bestaat dat wij na verloop van jaren de dingen beter begrijpen. Wij kennen de natuur nu al veel beter dan de mensen tweehonderd jaar geleden, dus te verwachten is dat we steeds meer zullen ontdekken van de waarheden die nu nog voor ons verborgen zijn. De eerste signalen zijn er.

Theosofie en de reïncarnatie-gedachte

Nu vooral theosofen dit tijdschrift lezen, rijst de vraag naar mogelijke overeenkomsten tussen theosofie en analytisch idealisme. Bernardo erkent eerlijk dat theosofische denkbeelden niet zijn interesse hebben, hij kan er dus weinig over zeggen. De

zevendeling die theosofie hanteert om grip op de werkelijkheid te krijgen sluit niet aan op het analytisch idealisme.

Van terugkeer in het vlees kan volgens analytisch idealisme geen sprake zijn, want er bestaat slechts dat ene veld van bewustzijn en vlees is een afbeelding in dit veld. Er bestaat uitsluitend een veld van subjectiviteit. Een fysiek lichaam is een manier waarop een dissociatief proces in de geest van de natuur eruit ziet. Als het lichaam er niet meer is, is de dissociatie er ook niet meer. Nu een afbeelding van een proces niet alles toont, zou het dus kunnen zijn dat bepaalde aspecten van de dissociatie blijven bestaan na het verdwijnen van het lichaam. Op dit moment is er geen reden om deze hypothese serieus te nemen. Wellicht in de toekomst.

Analytisch idealisme in ons dagelijks leven

We willen allemaal gelukkig zijn en zoeken daartoe een ons passend pad. Analytisch idealisme biedt veel interessante vooruitzichten, waarvan twee in het oog springen.

1. Ons bewustzijn is niet uit materie gegenereerd. Materie is een afbeelding in onze geest. Dus sterven betekent slechts dat de toestand van ons bewustzijn verandert, niet dat ons bewustzijn verdwijnt. De dood is dus niet het einde van ons bewustzijn, maar van één bepaalde toestand van bewustzijn. Na de dood mogen we een nieuwe onverwachte soort ervaring verwachten. Je kunt het extra-bewustzijn noemen; het wordt dus niet minder. De beperking die de huidige dissociatie ons oplegt verdwijnt, dus we worden vrijer.
2. Ons lichaam wordt door de medische wereld gezien als een machine, zoals een auto waarin je kapotte onderdelen kunt vervangen. Analytisch idealisme biedt een totaal ander beeld: het lichaam is een manier waarop onze geestelijke processen zich manifesteren. De geest is geen mechanisme maar een set van ervaringen. Veel kwalen zoals kanker, diabetes e.d. zijn dus geestelijke condities. Een probleem in het lichaam spiegelt een probleem in de geest. Let op: hier wordt niet ons ego bedoeld! Maar dat begrijpen lezers van *Theosofia* ongetwijfeld. Psychologische behandeling zal in principe altijd een goede mogelijkheid zijn tot genezing. Niet alleen kwalen als hoofdpijn, depressie e.d. maar vrijwel alle kwalen worden beïnvloed door psychologische behandeling. Naast opereren en medicijnen, opent dit een derde weg van behandeling. Hier is meer onderzoek nodig.

Westerse filosofie en oosterse spiritualiteit

Wie (zoals ik) thuis is in de leer van advaita vedanta, kan niet aan de indruk ontkomen dat analytisch idealisme en advaita vedanta veel raakvlakken hebben. Niet voor niets hadden Bernardo Kastrup en Swami Sarvapriyananda (hoofd van de Vedanta Society New York) al tweemaal boeiende tweegesprekken². Voor mij is het bemoedigend dat Bernardo, een jonge academisch gevormde filosoof die zegt niet goed thuis te zijn in oosterse spirituele stelsels, op eigen kracht tot gelijke inzichten komt als oosterse rishi's duizenden jaren geleden. Hoe mooi kan het zijn dat we op die manier een synthese krijgen tussen oost en west.

AI (artificiële intelligentie)

De afkorting AI zou mogelijk tot verwarring kunnen leiden. Daarom kort ik analytisch idealisme niet af in deze tekst.

Volgens de indeling die binnen theosofie wordt gebruikt is intelligentie niet hetzelfde als bewustzijn. Ik zou artificiële intelligentie dan ook liever artificiële denkcapaciteit willen noemen.

Bernardo gaat hierin met mij mee en zet kort uiteen dat computers en robots data kunnen bewerken op een manier waarop mensen dat doen, maar de computer heeft geen privaat innerlijk leven zoals de mens en zal dat ook nooit hebben. Privaat bewust innerlijk leven is een dissociatie van de geest van de natuur. Het betreft hier levende entiteiten en geen levenloze computer. Er is geen reden om aan te nemen dat een computer een afbeelding is van een dissociatief proces in de geest van de natuur. Artificiële intelligentie is een simulatie van wat plaatsvindt in de geest van de mens. Gedacht wordt dat deze simulatie gelijk is aan de processen die worden gesimuleerd. Dit is een vergissing. Een simulatie van bewustzijn is niet bewust. Hoe interessant ook, in het kader van dit artikel is het onmogelijk uitgebreider op dit onderwerp in te gaan.

Tot slot

Wie meer wil weten over deze materie wordt verwezen naar de Stichting Essentia Foundation (website: essentiafoundation.org). Deze organisatie zet zich in om materiaal te produceren over analytisch idealisme vanuit een analytisch en empirisch perspectief. Verschillende boeken van Bernardo's hand zijn op internet te vinden, naast tal van YouTube video's.

Rest mij Bernardo hartelijk te danken voor dit inspirerende leerzame gesprek en hem veel succes te wensen bij het verder uitdiepen en verspreiden van zijn ideeën.

Voetnoten:

1. In de traditie van de westerse filosofie zijn de woorden bewustzijn en geest synoniemen.
2. Video op YouTube: Eastern and Western Lenses to Analytic Idealism with Bernardo Kastrup and Swami Sarvapriyananda; 23 mei 2023

Foto: Pexels, Vladimír Sládek